

דעות בעם

גיליון מס' 17 אוקטובר 2017

סובלנות לזרים במדינת ישראל: ישראל בסקר החברתי האירופי (ESS)

אלון צויזנר, נח לוי-אפשטיין, ואירית אדלר

במהלך החודשים מאי 2015 ועד דצמבר 2015 נאספו הנתונים של **הסקר החברתי האירופי (European Social Survey)**. הסקר החברתי האירופי (ESS) הינו פרויקט תשתית במדעי החברה שנועד ליצור בסיס נתונים על עמדות, ערכים והתנהגויות והשינויים בהם לאורך זמן. מטרתו לקדם מחקר, הוראה ומדיניות ציבורית. הסקר מתבצע מידי שנתיים לצורך יצירת מאגר נתונים איכותי למעקב השוואתי אחר שינויים חברתיים. בסקר משתתפות מדינות רבות מאירופה, דבר המאפשר גם השוואות בין מדינות וחברות שונות. במובן זה הוא מהווה תשתית חיונית למחקרים במגוון מדעי החברה. הפרויקט הינו פרי יוזמה של מוסדות מחקר באירופה במימון ובעידוד הקרן האירופית למדע והאיחוד האירופי. כחברה-משקיפה באקדמיה האירופית למדע, הוזמנה ישראל להשתתף בסקר ביוזמת ובמימון האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. הסקר הראשון במסגרת פרויקט זה התבצע בשנת 2002 ב-22 מדינות, וישראל השתתפה במסגרתו. בשנים 2014-2015 התבצע הסבב השביעי, במסגרתו השתתפו 21 מדינות. עבור ישראל זו הפעם החמישית בה היא השתתפה. הסקר החברתי האירופי שם לו למטרה להוות מודל של סקר השוואתי בינלאומי באיכות גבוהה ביותר. איכות נתוני הסקר (הזמינים לכל המעוניין ללא תשלום) היא תוצר של סטנדרטים מתודולוגיים אחידים המציבים את רף הדרישות ברמה של הסקרים הטובים ביותר בארה"ב ובאירופה. הפרויקט אף זכה בפרס השנתי האירופי למחקרים, Decartes prize, על הישגי מחקר יוצאי דופן שהושגו במסגרת שיתוף פעולה זה.

בשאלון למעלה מ-300 שאלות והוא כולל קבוצה של שאלות ליבה, אשר חוזרות ונשאלות בכל שלב איסוף (כל שנתיים), בנושאים כמו עניין בפוליטיקה, הון חברתי, אמון במוסדות, אפליה, תחושת רווחה סובייקטיבית וערכים אנושיים בסיסיים. בנוסף לשאלות הליבה, השאלון כולל בכל סבב גם שני חלקים העוסקים בנושאים מתחלפים (בכל אחד כ-50 שאלות). הסבב השביעי כולל חלק הבוחן את עמדות הציבור לגבי הגירה, מהגרים ופליטים, וחלק נוסף העוסק בבריאות הציבור ובשירותי בריאות. הסקר

כולל גם מידע דמוגרפי-חברתי מפורט (כולל השכלה ותעסוקה) על הנחקר, בן/בת הזוג וההורים¹.

עבודת השדה בישראל וההכנות הכרוכות בכך מבוצעות על-ידי מכון ב.י. ולוסיל כהן לחקר דעת קהל באוניברסיטת תל-אביב, בהנחיית ועדת היגוי ובה נציגים מאוניברסיטאות ומדיסציפלינות שונות.

בכל פעם שמתבצע הסקר נלקח מדגם מייצג חדש מהאוכלוסייה. בכל אחד מחמשת הסבבים שבוצעו בישראל (2002, 2008, 2010, 2012, 2014)² נדגמו כ-2,500 משקי בית מכלל משקי הבית בישראל (יהודים ולא יהודים) ובכל משק בית נדגם ורואיין אדם אחד מעל גיל 15. איסוף הנתונים מתבצע באמצעות ראיונות פנים-אל-פנים שנערכים בשלוש שפות: עברית, ערבית ורוסית. בסבב הראשון (2002) המדגם הסופי בישראל כלל 2499 מרואיינים. מספר זה מייצג מיצוי של 71% מהמדגם המקורי. בסבב האחרון (2014) כלל המדגם הסופי 2562 מרואיינים, מספר המייצג שיעור היענות של כ-74%³. שיעורי היענות במדינות השונות וכן גודל המדגם בכל מדינה מופיעים בנספח 1.

דו"ח זה מציג השוואה בינלאומית לגבי עמדותיהם של התושבים אודות הגירה למדינתם, מי זכאי להגר, וכן תרומתם של המהגרים לכלכלה ולתרבות המקומית. מטרת ההצגה של נתונים אלה הינה להביא את הסקר ואת הנתונים הנמצאים בו לידיעת חוקרים ומקבלי החלטות ואין הכוונה להציג במסגרת מצומצמת זו דו"ח מקיף על כל תחומי העניין הכלולים בסקר. למען הנוחות, דו"ח זה מציג נתונים משלוש נקודות זמן מרכזיות במשך יותר מעשור: 2002, 2008 ו-2014.

לנתונים המוצגים בדו"ח זה חשיבות מרובה לאור הדיונים הערים בשנים האחרונות בישראל אודות הגעתם של אנשים ממדינות אחרות לארץ. העלייה במקרי אנטישמיות ברחבי העולם⁴ הובילה לעיסוק רב בעלייה של יהודים לישראל, ובעיקר בעליית יהדות אירופה. לצד זאת, סוגיית הפליטים ממדינות אפריקה העלתה שיח ער בציבור הישראלי אודות השאלה האם מדובר בפליטים או במהגרי עבודה, ומהי הדרך הנכונה לפעול בנושא זה. כל אלה מעלים את הצורך לבחון את עמדותיו של הציבור בישראל אודות אנשים, יהודים ולא יהודים, המגיעים ממדינות זרות לחיות בישראל. הסקר החברתי האירופי מאפשר לעשות זאת תוך מעקב אחרי מגמות ארוכות טווח וכן תוך השוואה לעמדות של יתר מדינות אירופה.

¹ את שאלון המחקר ניתן להוריד מאתר האינטרנט של מכון ב.י. כהן: bicochen.tau.ac.il

² הסבב השביעי בוצע בישראל ממאי ועד דצמבר 2015.

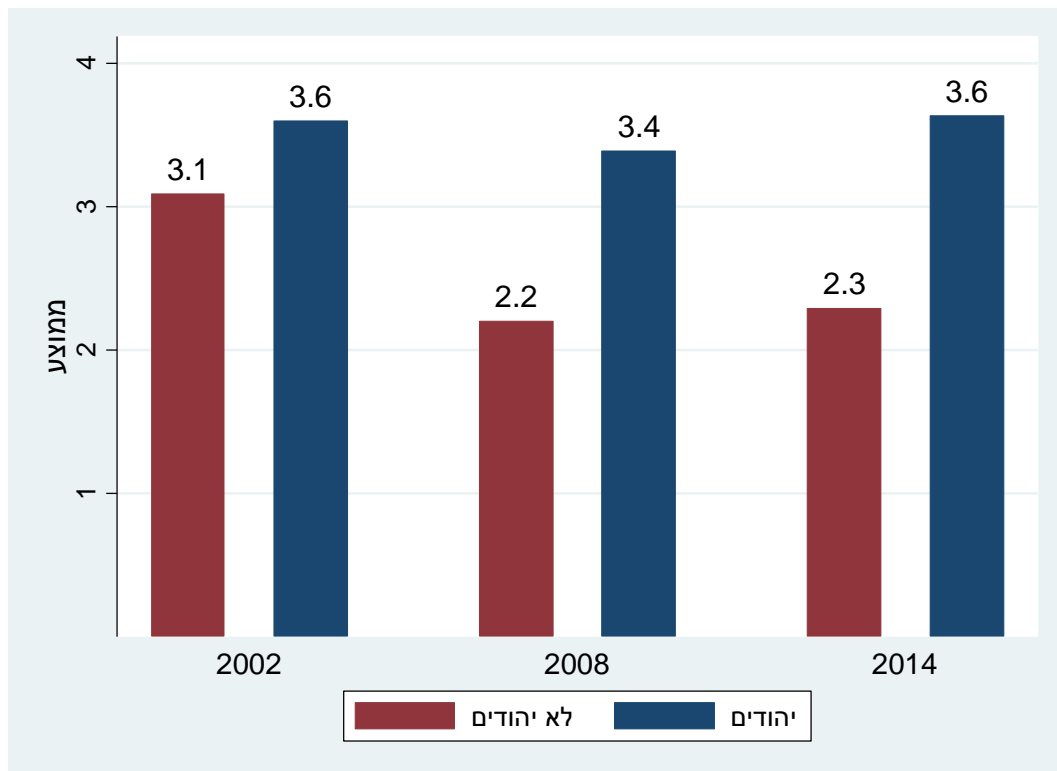
³ בכל הסבבים, חלק מן הכתובות נמצאו כלא מתאימות, כמו למשל: עסקים או דוברי שפה שלא נכללה בסקר.

⁴ ראו לדוגמה דוח של משרד התפוצות על מגמות אנטישמיות בעולם בשנת 2016: <http://www.mda.gov.il/antisemitism/documents/anti2016.pdf>

עלייה של יהודים לישראל

במסגרת הסקר החברתי האירופי נשאלו המרוויינים הישראליים "באיזו מידה, לדעתך, ישראל צריכה לאפשר לאנשים בני אותו גזע או אותה קבוצה אתנית כמו רוב תושביה, לבוא לחיות כאן?"⁵. המרוויינים התבקשו לציין את עמדתם על סולם של 4 דרגות (ערכי הסולם היו 1 עד 4) כאשר ציון 4 ("לאפשר לרבים לבוא לחיות כאן") מבטא עמדה התומכת מאוד בהגירת יהודים (הקבוצה האתנית כמו רוב התושבים) לישראל, ואילו ציון 1 מבטא עמדה נגדית ("לא לאפשר לאף אחד")⁶. תרשים 1 מציג את ממוצע התמיכה של המשיבים היהודים לעומת המשיבים הלא יהודים בצורך לאפשר ליהודים לבוא לחיות בישראל בשנים 2002, 2008, ו-2014.

תרשים 1: ממוצע תמיכה בהגירת בני גזע/קבוצה אתנית זהה לרוב בקרב יהודים ולא יהודים בישראל

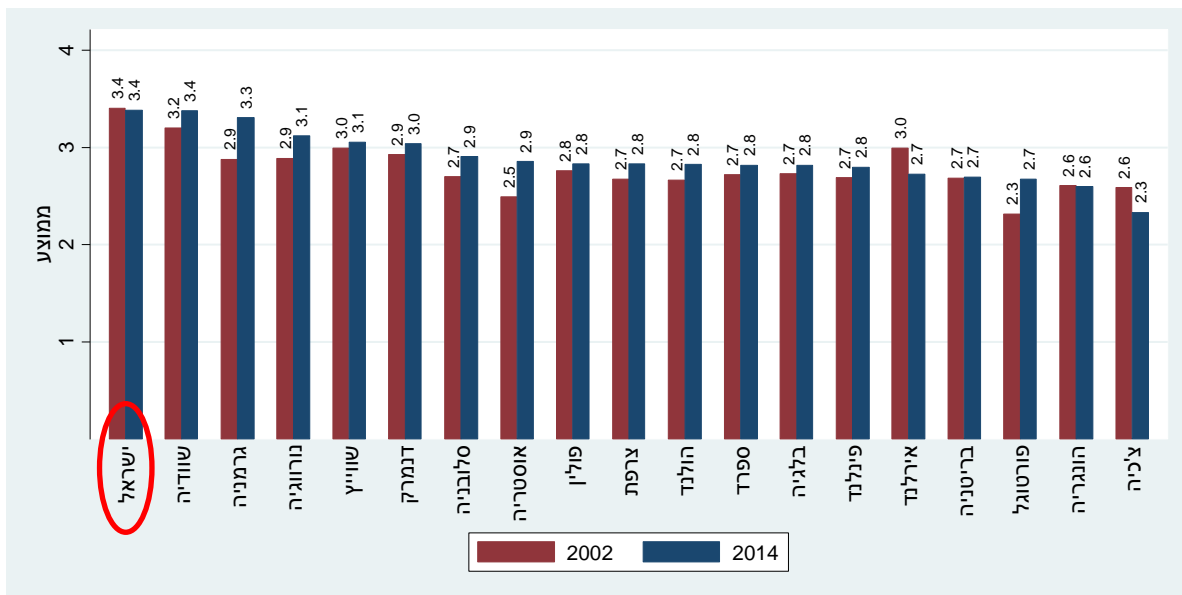
תרשים 1 מעיד כצפוי על ממוצעי תמיכה גבוהים ויציבים בקרב המשיבים היהודים בנכונות לאפשר ליהודים לבוא ולחיות בישראל. לעומת זאת, הממוצעים לאורך השנים בקרב המשיבים הלא יהודים נמוכים בפער משמעותי מהמשיבים היהודים בתמיכה

⁵ חשוב להבהיר כי נוסח השאלות בסקר חייב להיות זהה בכל המדינות המשתתפות ועל כן נעשה שימוש בתיאור כללי (אותו גזע או אותה קבוצה אתנית) ואין התייחסות ספציפית ליהודים.
⁶ בשאלון הסקר המקורי, סולם הדרגות היה הפוך, כך שהציון 4 הביע עמדה שלילית ביותר ("לא לאפשר לאף אחד"). היפוך הסולם נעשה לצורך הניתוח. הנתונים בתרשימים 1-5 מוצגים לאחר היפוך זה של הסולם המקורי.

בהגירת יהודים לישראל, כאשר נרשמה ירידה משמעותית בקרב המשיבים הלא יהודים בין 2002 (3.1) ל-2008 (2.2).

תרשים 2 מציג שאלה זו במבט בינלאומי השוואתי של ממוצעי 19 מדינות שהשתתפו בסקר בשנת 2002 וכן בשנת 2014 (המדינות בתרשים מסודרות לפי סדר עולה של הממוצעים בשנת 2014).

תרשים 2: ממוצע תמיכה בהגירת בני גזע/אתניות זהה לרוב, השוואה בינלאומית

הממוצעים המוצגים בתרשים 2 מעידים כי ישראל ממוקמת בראש רשימת המדינות בכל הנוגע לתמיכה בהגירה של אנשים השייכים מבחינה אתנית לרוב במדינה. נתון זה אינו מפתיע בשל החשיבות של חוק השבות בישראל והחיבור בין יהדות ישראל ליהדות העולם. לא נרשם שינוי בעמדות הישראלים ב-2014 לעומת 2002. שתי מדינות נוספות החולקות עמדות הקרובות לממוצע הישראלי הן שוודיה וגרמניה. החוקה הגרמנית מכילה סעיף הדומה לחוק השבות הישראלי, דבר שייתכן שמסביר את החשיבות הגבוהה של המוצא האתני בגרמניה לעומת יתר המדינות.⁷

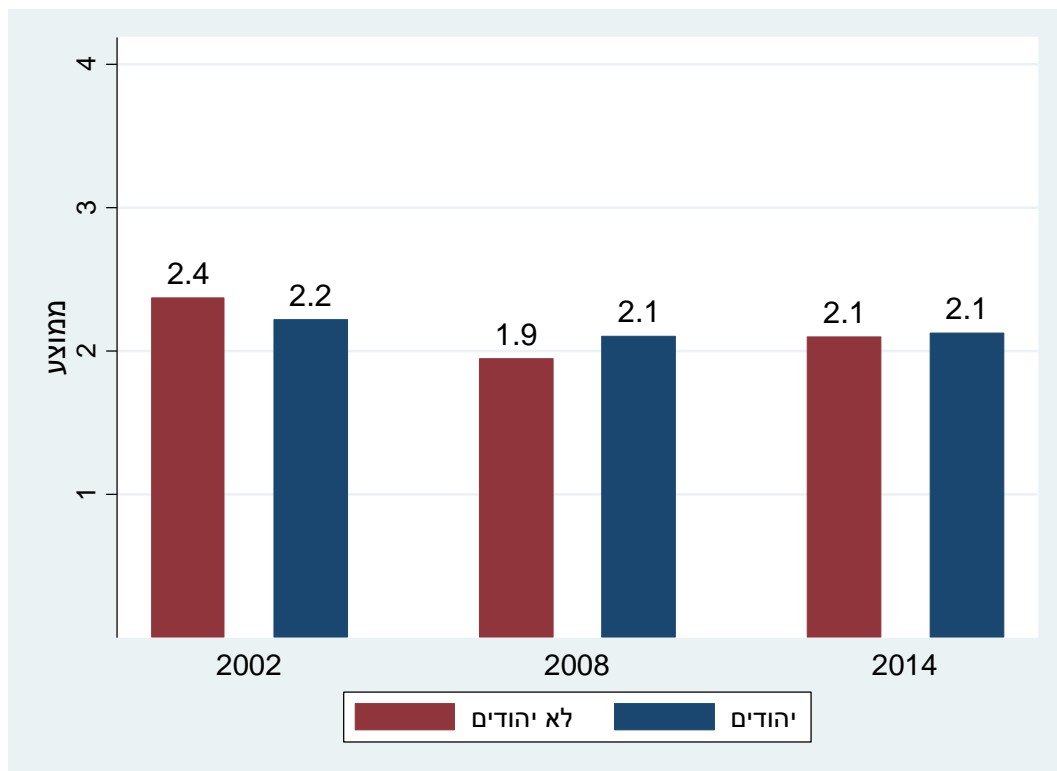
הגירה של לא יהודים לישראל

במסגרת הסקר המרואיינים נשאלו גם באיזו מידה לדעתם ישראל צריכה לאפשר לאנשים מגזע או מקבוצה אתנית **השונה** מזו של רוב התושבים בישראל לבוא ולחיות בישראל. המרואיינים התבקשו לציין את עמדתם על סולם של 4 דרגות (ערכי הסולם היו 1 עד 4) כאשר ציון 4 ("לאפשר לרבים לבוא לחיות כאן") מבטא עמדה התומכת

⁷ סעיף 116 בחוקת גרמניה מאפשר קבלת אזרחות גרמנית לכל אדם ממוצא אתני גרמני, בדגש על יוצאי ברית המועצות ממוצא גרמני או גרמנים שנשללה מהם אזרחותם בתקופת השלטון הנאצי.

מאוד בהגירת אנשים מגזע או מקבוצה אתנית **השונה** מזו של רוב התושבים בישראל (להלן, הגירת לא יהודים), ואילו ציון 1 מבטא עמדה נגדית ("לא לאפשר לאף אחד"). תרשים 3 מציג את ממוצע התמיכה של המשיבים היהודים לעומת המשיבים הלא יהודים בנוגע לסוגיה זו בשלושה סבבים.

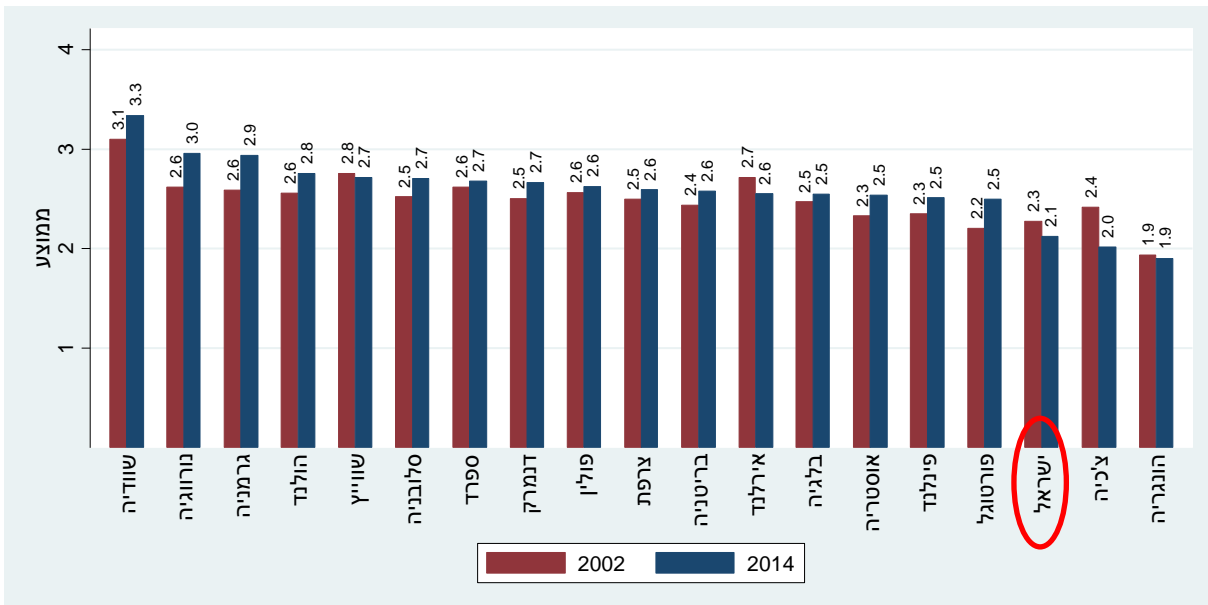
תרשים 3: ממוצע תמיכה בהגירת בני גזע/אתניות שונה מהרוב בקרב יהודים ולא יהודים בישראל

תרשים 3 מצביע על ממוצעי תמיכה נמוכים יותר בהגירת לא יהודים, בהשוואה לתמיכה בהגירת יהודים לישראל שהוצגה בתרשים 1. עם זאת, בניגוד להבדלים הברורים בין המשיבים היהודים ללא יהודים בשאלת התמיכה בהגירה של יהודים לארץ (תרשים 1), הפעם קיים דמיון ברור בין שתי הקבוצות: שתיהן מתנגדות במידה דומה להגירה של אנשים שאינם חלק מקבוצת הרוב, והממוצעים של שתי הקבוצות נמצאים סביב מרכז הסולם. לא ידוע על אילו קבוצות חשבו המשיבים בעת מתן התשובה, וייתכן שיהודים ולא יהודים חשבו על אוכלוסיות שונות (כגון: מהגרי עבודה, מבקשי מקלט מאפריקה, פלסטינים, וכו').

בתרשים 4 מוצגת השוואה של ממוצעי 19 המדינות שהשתתפו בסקר בשנת 2002 וכן בשנת 2014 (המדינות בתרשים מסודרות לפי סדר עולה של הממוצעים בשנת 2014). מרואיינים אלה נשאלו באיזו מידה מדינתם צריכה לאפשר לאנשים שאינם בני אותו גזע או קבוצה אתנית כמו רוב תושביה, לבוא לחיות במדינה. עבור כל סבב חושב הציון הממוצע של כל מדינה שהשתתפה בו. סולם התשובות בתרשים 4 זהה לזה של השאלות הקודמות.

תרשים 4: ממוצע תמיכה בהגירת בני גזע/אתניות שונה מהרוב, השוואה בינלאומית

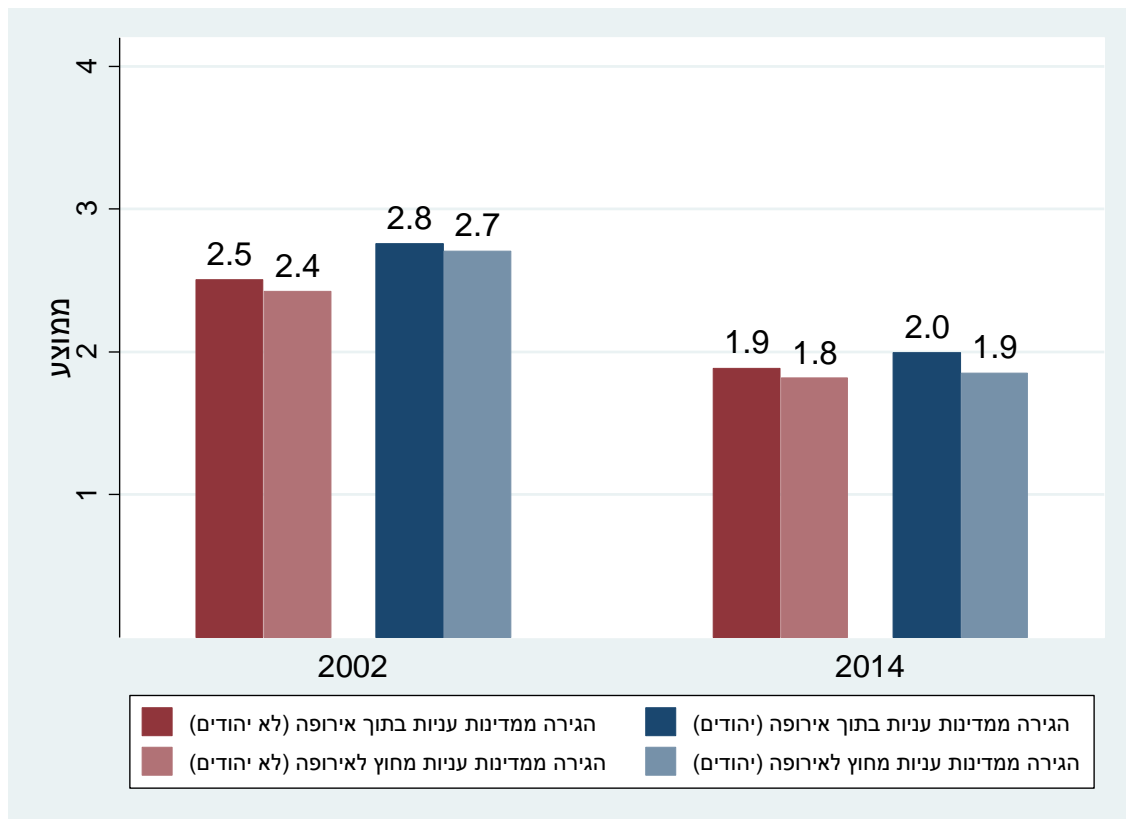
מתרשים 4 עולה כי שלוש מהמדינות שהיו ממוקמות קודם לכן בראש הרשימה (לאחר ישראל) בתמיכה בהגירת בני אותו גזע/אתניות, ממוקמות גם כעת בראש הרשימה (שוודיה, נורווגיה וגרמניה). במילים אחרות, תושבי מדינות אלה – ובייחוד אזרחי שוודיה, הדוגלת שנים רבות במדיניות רב-תרבותית – פתוחים להגירת אנשים למדינתם ללא קשר למוצאם הגזעי/האתני של המהגרים. ישראל ממוקמת בתחתית רשימה זו יחד עם צ'כיה והונגריה.

הגירה ממדינות עניות אל ישראל

הסקר החברתי האירופי בחן גם את מידת התמיכה בהגירה תוך חידוד זהותם של המהגרים: ראשית, המרואיינים נשאלו על עמדתם "ביחס להגירת אנשים מהמדינות העניות יותר באירופה" למדינתם". בשאלה אחרת התבקשו המרואיינים לציין את עמדתם "ביחס להגירת אנשים מארצות עניות מחוץ לאירופה". בשתי שאלות אלה המרואיינים ציינו את עמדתם על סולם של 4 דרגות (ערכי הסולם היו 1 עד 4) כאשר

ציון 4 מבטא עמדה התומכת מאוד בהגירת אנשים אלה ("לאפשר לרבים לבוא לחיות כאן") ואילו ציון 1 מבטא עמדה נגדית ("לא לאפשר לאף אחד"). תרשים 5 מציג את ממוצע התמיכה של המשיבים היהודים לעומת המשיבים הלא יהודים בנוגע לסוגיות אלו בשנת 2002 ו-2014, השנים היחידות בהן כלל הסקר את שתי השאלות.

תרשים 5: ממוצע תמיכה בהגירה ממדינות עניות באירופה ומחוצה לה בקרב יהודים ולא יהודים בישראל

תרשים 5 מצביע על שלוש מגמות מרכזיות: ראשית, נראה כי המיקום הגאוגרפי של המהגרים לא משפיע על עמדת הישראלים: התמיכה בהגירה ממדינות עניות ממוקמת קרוב לאמצע סולם התמיכה גם כשמדובר במדינות עניות **בתוך** אירופה וגם **מחוצה** לה. שנית, לא קיים הבדל ניכר בין הממוצעים של שתי האוכלוסיות – היהודית והלא יהודית – בתמיכה המוגבלת בהגירה ממדינות עניות בשתי נקודות הזמן. שלישית, ניתן לראות ירידה בתמיכת הישראלים בהגירה ממדינות עניות במהלך העשור. סיבה אפשרית לכך היא שבתחילת המאה ה-21 הישראלים נחשפו פחות להגירת מבקשי מקלט, נושא שעלה לשיח הציבורי והתקשורתי בעיקר בשנים לאחר מכן. עם זאת,

חשוב לציין כי כבר בשנת 2002 ממוצע התמיכה בהגירה ממדינות עניות לישראל היה נמוך יחסית.

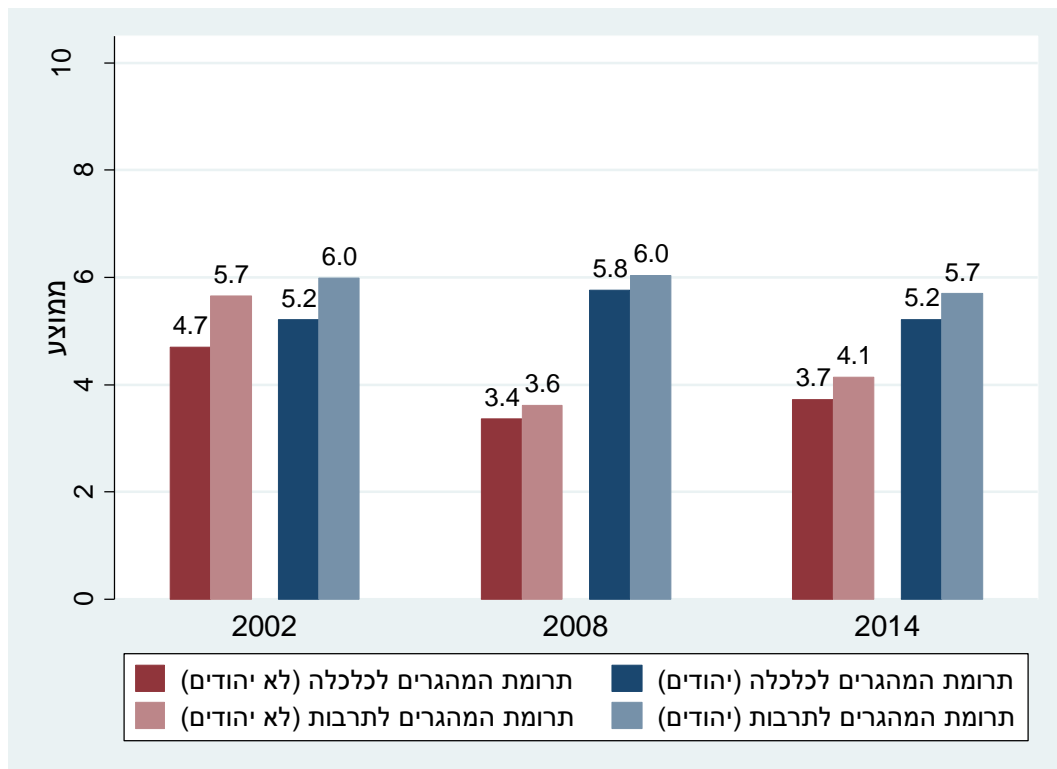
בהשוואה ליתר המדינות שהשתתפו בסקר בשנים 2002 ו-2014, ישראל ממוקמת בתחתית רשימת התמיכה בהגירה ממדינות עניות גם מתוך אירופה וגם מחוצה לה (רק הונגריה מציגה רמת תמיכה נמוכה יותר). בראש רשימת התמיכה נמצאות מדינות כמו שוודיה וגרמניה. שוודיה ידועה כדוגלת במדיניות רב-תרבותית, וגרמניה מנהיגה מדיניות הפותחת את שעריה למהגרי עבודה ולמבקשי מקלט (בשנים האחרונות גרמניה אף קלטה מבקשי מקלט רבים מהמזרח התיכון).

האם המהגרים תורמים לכלכלת ישראל ולחיי תרבות עשירים יותר?

מלבד מידת התמיכה בהגירה לישראל בדק הסקר החברתי האירופי את עמדת המשיבים לגבי תרומתם של המהגרים לכלכלת המדינה ולתרבות המקומית. ראשית, המשיבים נשאלו "האם היית אומר שבדרך כלל זה טוב או רע לכלכלת ישראל שאנשים באים הנה מארצות אחרות?". כל משיב התבקש לציין את עמדתו על סולם של 11 דרגות (ערכי הסולם היו 0 עד 10): ציון 0 מעיד כי המשיב סבור שההגירה מזיקה לכלכלה המקומית ("רע לכלכלה"), ואילו ציון 10 מעיד כי המשיב סבור כי ההגירה טובה לכלכלה המקומית ("טוב לכלכלה"). כמו כן, נשאלו המרואיינים "האם היית אומר שחיי התרבות בישראל בדרך כלל נעשים דלים יותר או עשירים יותר על-ידי האנשים שבאים מארצות אחרות לחיות כאן?". כל משיב התבקש לציין את עמדתו על סולם של 11 דרגות (ערכי הסולם היו 0 עד 10): ציון 0 מעיד כי המשיב סבור ש"חיי התרבות במדינה נעשים דלים יותר" בעקבות האנשים המגיעים מארצות אחרות להתגורר במדינה, ואילו ציון 10 משמעותו ש"חיי התרבות במדינה עשירים יותר". תרשים 6 מציג את ממוצעי המדגם של המשיבים היהודים (בכחול) לעומת המשיבים הלא יהודים (באדום) עבור תפיסתם את תרומת המהגרים לכלכלה ולחיי התרבות בשלושה סבבים.

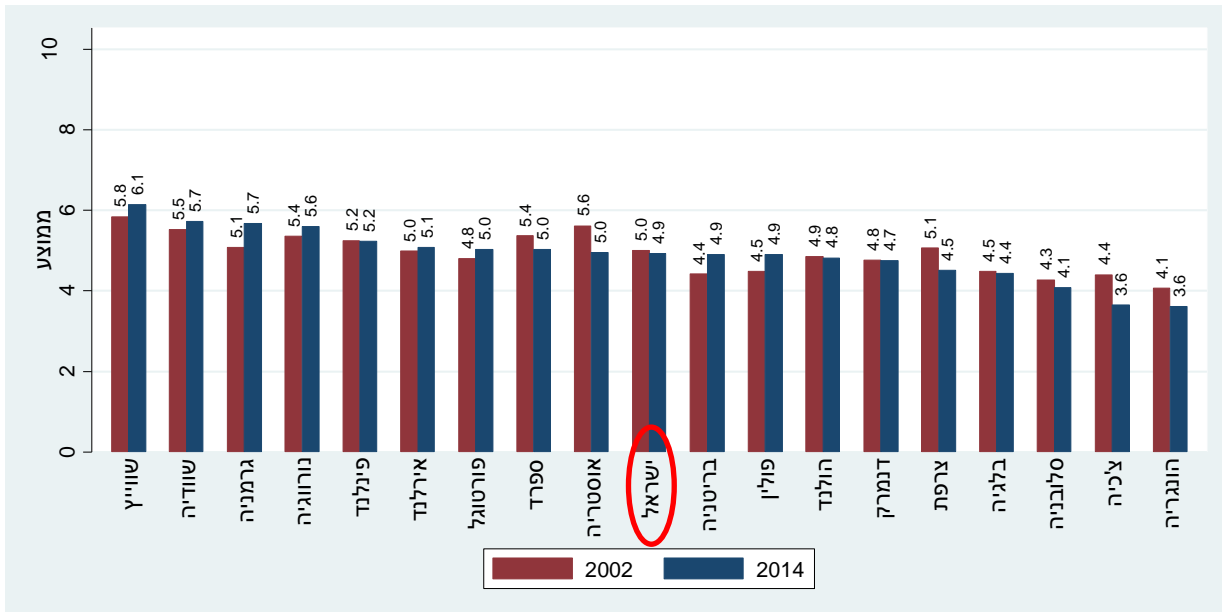
תרשים 6: ממוצע העמדה כלפי תרומת המהגרים לכלכלה ולתרבות המקומית בקרב יהודים ולא יהודים בישראל

תרשים 6 מעלה כי תרומתם של המהגרים לתרבות המקומית נתפסת בקרב המשיבים כגדולה מעט יותר מאשר תרומתם לכלכלת המדינה. בקרב המשיבים היהודים נרשמת יציבות יחסית במשך השנים, והם ממוקמים בממוצע מעט מעל אמצע הסולם עם נטייה קלה לעבר תפיסה כי המהגרים תורמים לכלכלה ולתרבות. לעומתם, המשיבים הלא יהודים פחות חיוביים מהמשיבים היהודים בנוגע לתרומת המהגרים לכלכלה ולתרבות במדינה. החל משנת 2008 ואילך הפערים בין היהודים ללא יהודים בסוגיה זו נעשו משמעותיים יותר מאשר בשנת 2002.

תרשים 7 מציג השוואה בינלאומית של ממוצעי 19 המדינות שהשתתפו בסקר בשנת 2002 וכן בשנת 2014 בכל הנוגע לתפיסתן את תרומת המהגרים **לכלכלה** (המדינות בתרשים מסודרות לפי סדר עולה של הממוצעים בשנת 2014).

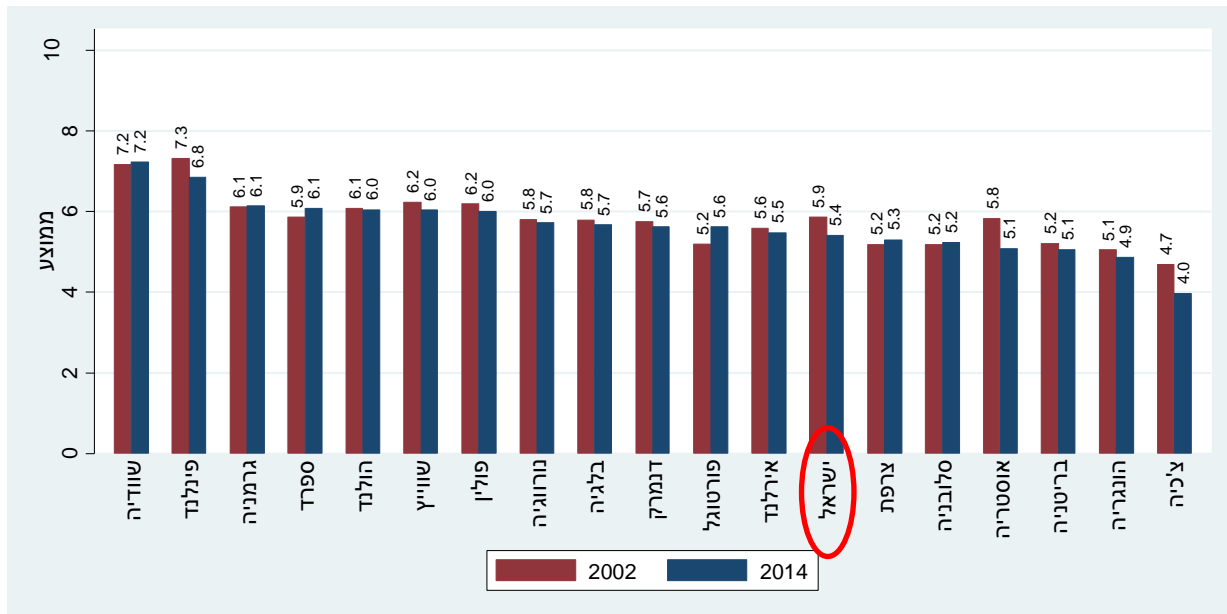
תרשים 7: ממוצע העמדה כלפי תרומת המהגרים לכלכלה המקומית, השוואה בינלאומית

ניתן ללמוד מתרשים 7 כי ישראל אינה חריגה בתפיסה אודות תרומת המהגרים לכלכלת המדינה בשנת 2014, כאשר תשע מדינות סבורות כי המהגרים פחות תורמים לכלכלה בהשוואה לישראל (בריטניה, פולין, הולנד, דנמרק, צרפת, בלגיה, סלובניה, צ'כיה והונגריה). המשיבים השווייצרים בשנת 2014 סברו יותר מיתר המדינות כי למהגרים יש תרומה לכלכלת מדינתם. בחינת כלל המדינות בסקר מלמדת כי הממוצע של מרביתן ממוקם באמצע הסולם, ובמקרים רבים אף מתחתיו, דבר המעיד כי תושבי אירופה אינם מקנים חשיבות רבה מדי לתרומת ההגירה בהיבט הכלכלי. ייתכן כי הדבר נובע מכך שרוב מהגרי העבודה מועסקים בעבודות שהמקומיים אינם מעוניינים בהם, במשלחי יד לא מקצועיים הדורשים מיומנות נמוכה. אף שבתחומים מסוימים, כמו בשרותים, הם ודאי מהווים מרכיב חשוב בכוח עבודה, אין הם נתפסים כבעלי תרומה משמעותית לכלכלה. יתכן גם שאוכלוסיות מקומיות חלשות המתחרות על אותם משלחי יד תופסים את המהגרים כאיום, ומכאן גם מפחיתות בתרומתם.

תרשים 8 מציג השוואה בינלאומית של ממוצעי 19 מדינות בשנת 2002 ובשנת 2014 בכל הנוגע לתפיסתן את תרומת המהגרים **לתרבות המקומית** (המדינות בתרשים מסודרות לפי סדר עולה של הממוצעים בשנת 2014).

תרשים 8: ממוצע העמדה כלפי תרומת המהגרים לתרבות המקומית, השוואה בינלאומית

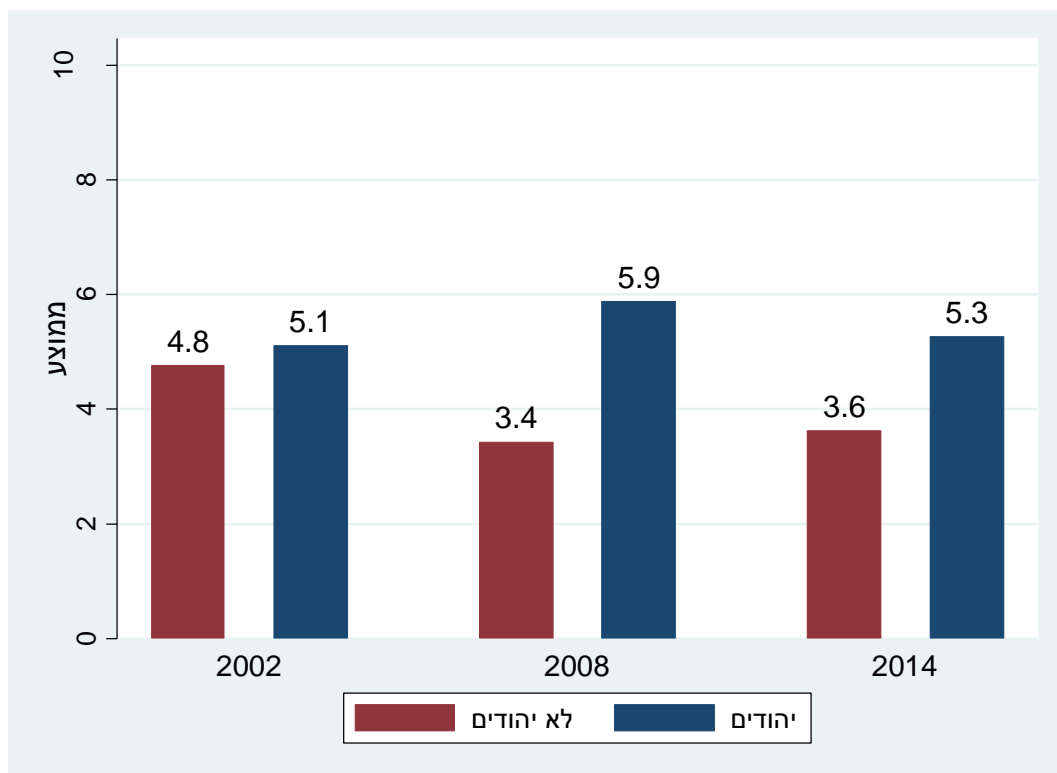
תרשים 8 מעיד כי הערכת התרומה של המהגרים לתרבות המקומית היא גדולה יותר מתפיסת תרומתם לכלכלה (הממוצעים מעט יותר גבוהים מאשר הממוצעים בתרשים 7). ישראל ממוקמת מעט מתחת למרכז בציון הממוצע של תפיסת התרומה של מהגרים לתרבות במדינה בשנת 2014. מתחת לישראל נמצאות שש מדינות בעלות הציונים הנמוכים ביותר בתפיסה כי המהגרים תורמים לחיי תרבות עשירים בארצם (צרפת, סלובניה, אוסטריה, בריטניה, הונגריה וצ'כיה). השוואה בין תרשימים 7 ו-8 מלמדת כי במדינות בהן נתפסים המהגרים כתורמים לכלכלה, הם גם לרוב נתפסים כתורמים לתרבות המקומית⁸. נראה, אם כך, כי בעמדות אלה משתקפת עמדה בסיסית יותר של התושבים המקומיים לגבי סובלנותם למהגרים.

⁸ בשנת 2014 למשל קיים מתאם גבוה בין הערכת התרומה של המהגרים לכלכלה לבין הערכת תרומתם לתרבות המקומית ($r=0.61$).

האם ישראל נעשתה מקום טוב יותר או רע יותר לחיות בו בעקבות המהגרים?

הסקר החברתי האירופי שאל את המשיבים "האם ישראל נעשתה מקום טוב יותר או רע יותר לחיות בו על ידי האנשים שבאים מארצות אחרות לחיות כאן?". המשיבים התבקשו לציין את עמדתם על סולם של 11 דרגות (ערכי הסולם היו 0 עד 10) כאשר ציון 0 מעיד כי המשיב סבור שהמדינה הפכה ל"מקום רע יותר לחיות בו", ואילו ציון 10 משמעותו שהמדינה הפכה ל"מקום טוב יותר לחיות בו". תרשים 9 מציג את ממוצעי המדגם של המשיבים היהודים לעומת המשיבים הלא יהודים בישראל בסוגיה זו בשלושה סבבים.

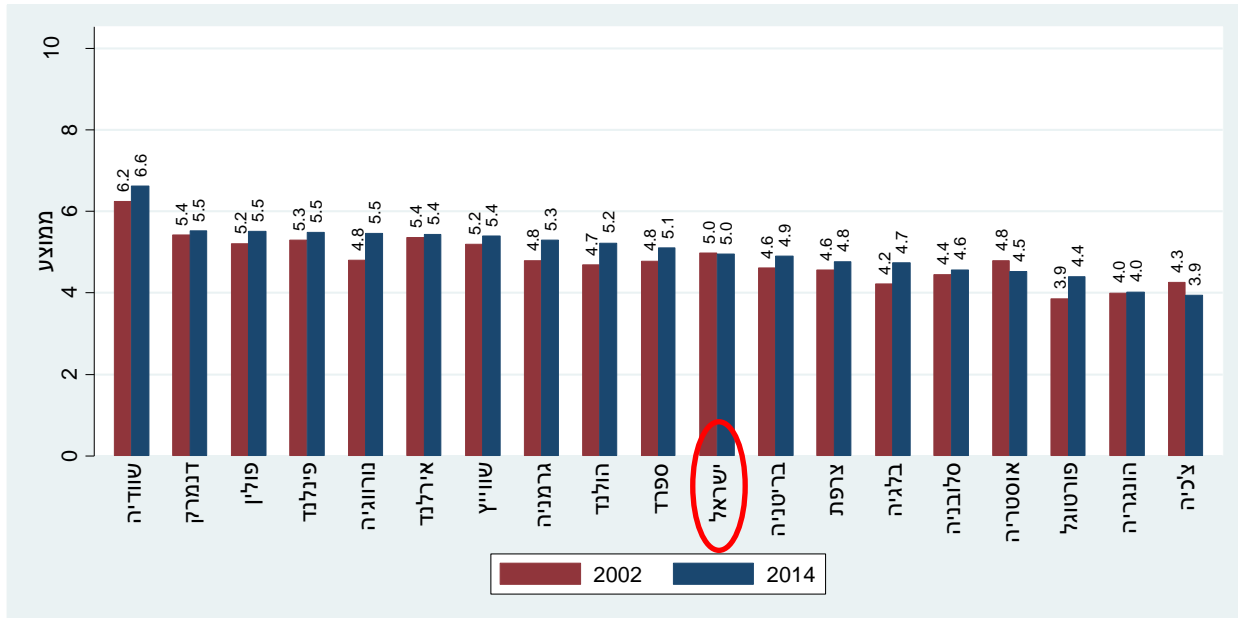
תרשים 9: ממוצע העמדה כי המדינה נעשתה מקום טוב בעקבות מהגרים בקרב יהודים ולא יהודים בישראל

תרשים 9 מעיד כי המשיבים היהודים נמצאים בממוצע מעט מעל לאמצע הסולם, עם נטייה קלה לעבר עמדה לפיה ישראל נעשתה מקום טוב יותר לחיות בו בעקבות ההגירה. לעומתם, המשיבים הלא יהודים ממוקמים ברמות הנמוכות יותר של הסולם (החל מ-2008 הציון הממוצע קרוב ל-3) ונוטים הרבה יותר לעבר העמדה כי ישראל נעשתה מקום רע יותר לחיות בו בעקבות ההגירה.

תרשים 10 מציג השוואה של ממוצעי 19 המדינות שהשתתפו בסקר בשנת 2002 וכן בשנת 2014 (המדינות בתרשים מסודרות לפי סדר עולה של הממוצעים בשנת 2014).

תרשים 10: ממוצע העמדה כי המדינה נעשתה מקום טוב בעקבות מהגרים, השוואה בינלאומית

ההשוואה בין ישראל ליתר המדינות שהשתתפו בסקר מעידה כי ישראל ממוקמת ב-2014 פחות או יותר במרכז, בממוצע העמדות על הפיכתה למקום טוב יותר בעקבות ההגירה. מתחת לישראל נמצאות שמונה מדינות בעלות הציונים הנמוכים ביותר בתפיסה זו. המדגם בהונגריה ובצ'כיה לדוגמה נוטה בשתי תקופות הסקר לתפוס את המדינה כמקום רע יותר לחיות בו בעקבות ההגירה.

סיכום: יחסו של הציבור הישראלי להגירה – מגמות מרכזיות

בחינת עמדותיו של הציבור הישראלי כלפי מהגרים העלתה כמה מגמות מעניינות: ראשית, ישראל כצפוי ממוקמת בראש רשימת המדינות האירופיות במידת התמיכה בהגירת אנשים בני אותו מוצא אתני כמו הרוב (במקרה הישראלי, תמיכה בהגירת יהודים). בחתך מגזרי, ניתן לראות כי תמיכתם של המשיבים הלא יהודים בעליית יהודים לארץ נמוכה משמעותית מזו של המשיבים היהודים. שנית, הישראלים מגלים תמיכה נמוכה הרבה יותר בהגירתם של **לא יהודים** לישראל או בהגירתם של אנשים ממדינות עניות בעולם. ניתן להבחין גם במגמת ירידה בתמיכת הישראלים (יהודים ולא יהודים) בהגירה ממדינות עניות בין העשור הראשון של המאה ה-21 לתחילת העשור השני. בהשוואה למדינות אירופה האחרות שהשתתפו בסקר, ישראל ממוקמת בתחתית הרשימה בתמיכה בהגירתם של לא יהודים ושל אנשים ממדינות עניות: הישראלים נמצאים לצד הונגריה וצ'כיה, מדינות המצטיירות, לפי הסקר החברתי האירופי, כמדינות המסרבות להגירה מכל סוג שהוא.

מגמה מעניינת נוספת עוסקת בעמדתם של המשיבים הישראלים לגבי תרומתם של המהגרים למדינה. נראה כי המשיבים היהודים סבורים כי תרומת המהגרים לכלכלה, לתרבות ולחיים בכלל במדינה אינה שלילית אך גם לא טובה במיוחד. באופן מעניין, המשיבים הלא יהודים בישראל, המהווים בני מיעוטים במדינה, מביעים באופן עקבי עמדה שלילית הרבה יותר מזו של היהודים כלפי תרומתם של מהגרים לכלכלה ולתרבות המקומית. המשיבים הלא יהודים אף תופסים כי ישראל הפכה למקום רע יותר בעקבות ההגירה – מגמה שהתגברה מאז שנת 2002. עם זאת, יש לזכור כי מכיוון שנוסח השאלות הללו עסק במהגרים באופן כללי, לא ניתן לדעת האם המשיבים הלא יהודים התייחסו בתשובותיהם לעולים יהודים או למהגרים שאינם יהודים. זאת ועוד, בהשוואה ליתר מדינות אירופה, ישראל ממוקמת באמצע הרשימה בעמדתה אודות תרומתם החיובית של המהגרים למדינה.

נספח 1 – רשימת המדינות ושיעורי ההיענות בסבבים בהם השתתפה ישראל

שיעורי היענות					
סבב שביעי 2014	סבב שישי 2012	סבב חמישי 2010	סבב רביעי 2008	סבב ראשון 2002	
51.6		59.6	62.3	60.4	אוסטריה
	59.1	64.4	61.5		אוקראינה
	36			43.7	איטליה
	54.7				איסלנד
60.7	67.9	65.2	51.6	64.5	אירלנד
59.9	67.8	56.2	57.4		אסטוניה
	74.7	81.4	75		בולגריה
57	58.7	53.4	58.9	59.2	בלגיה
43.6	53.1	56.3	55.8	55.5	בריטניה
31.4	33.8	30.5	48	55.7	גרמניה
51.9	49.1	55.4	53.9	67.6	דנמרק
58.6	55.1	60	49.8	67.9	הולנד
52.7	64.5	49.2	61.3	69.9	הונגריה
			65.2		טורקיה
		65.6	74.3	80	יוון
74.4	78.1	72.9	77.7	71	ישראל
				43.9	לוקסמבורג
			57.9		לטביה
68.9	49.6	39.4	52.4		ליטא
53.9	54.9	58	60.4	65	נורווגיה
52.3	57.7	64.4	59.1	70.5	סלובניה
	74.1	74.7	72.6		סלובקיה
67.9	70.3	68.5	66.8	53.2	ספרד
65.8	74.9	70.3	71.2	73.2	פולין
43	77.1	67.1	75.7	68.8	פורטוגל
62.7	67.3	59.5	68.4	73.2	פינלנד
67.9	68.4	70.2	69.5	43.3	צ'כיה
50.9	52.1	47.1	49.4	43.1	צרפת
	67.5				קוסובו
	76.8	69.7	78.7		קפריסין
		54.5	45.7		קרואטיה
			68		רומניה
	67	66.6	67.9		רוסיה
50.1	52.4	51	62.2	69.5	שוודיה
52.7	51.7	53.3	49.9	33.5	שווייץ